

ÉRETTSÉGI VIZSGA • 2010. október 21.

FILOZÓFIA

**EMELT SZINTŰ ÍRÁSBELI
ÉRETTSÉGI VIZSGA**

**JAVÍTÁSI-ÉRTÉKELÉSI
ÚTMUTATÓ**

**NEMZETI ERŐFORRÁS
MINISZTERIUM**

A rész (20 pont)

Feladatonként 5-5 pont szerezhető.

1. A helyes válasz 5 pontot ér.

B) Metafizika

2. Minden helyesen beírt válaszáért 1 pont jár. Összesen 5 pont szerezhető.

A tiszta ész kritikája	Kant
Értekezés az emberi értelemről	Locke
Elmélkedések a metafizikáról	Descartes
A társadalmi szerződés	Rousseau
Tanulmány az emberi megismerés alapelveiről	Berkeley

3. A helyesen aláhúzottakért 1-1 pont jár, a tévesen aláhúzottakért 1-1 pontot le kell vonni. Ha a végeredmény negatív szám, akkor a feladat egészének pontszáma 0. Maximálisan 5 pont szerezhető.

Isten halott

Semmi sincs az értelemben, ami nincs az érzékekben

Falszifikáció

Nyelvem határai világom határai

Létezni annyi, mint érzékelve lenni

Nem léphetsz kétszer ugyanabba a folyóba

Jelenvalólét

Hiszek, hogy értsek

Minden érték átértékelése

Magában való dolog

4. A hibátlanul kitöltött táblázat 5 pontot ér. Csak a teljesen hibátlanul kitöltött táblázatért jár pont.

Filozófus neve	Állítás betűjele
Platón	B)
Arisztotelész	A)
Szent Ágoston	C)

B rész (30 pont)

Kérdésenként 10-10 pont szerezhető.

(A szerző nevének kitalálása 2 pont, probléma felismerés 8 pont – lásd táblázat!)

Várható tartalmak:

1. Arisztotelész

A *Metafizika* idézett helyén Arisztotelész azt a filozófiai problémát elemzi, vajon hányféleképpen beszélhetünk a létezőről. Amikor azt mondjuk, 'ember', akkor azt közöljük róla, hogy mi az. Ilyenkor szubsztanciaként beszélünk róla. Ellenben amikor valamilyen tulajdonságát állítjuk, akkor ez a szubsztancia megelőzi a tulajdonságot, hiszen a szóban forgó tulajdonságot már erről a szubsztanciáról állítjuk, mint pl. 'Ez az ember magas,' csupán ebben az értelemben mondhatjuk ezekről a tulajdonságokról is, hogy léteznek.

2. Locke

Az *Értekezés az emberi értelemről* második könyvében Locke megkülönböztet egyszerű és összetett ideákat. Az egyszerű ideák egyik fajtája úgy jön létre, hogy az elme érzékszerveinek közvetítésével elfogadja az ideákat, mégpedig úgy, ahogyan azok a külső dolgoktól hozzá érkeznek. Ezekhez az ideákhoz az elme nem tesz hozzá semmit; befogadásuk során passzív. Az egyszerű ideák másik fajtáját az elme önmagában találja, miközben saját ideáinak vonulását szemléli. Bár ebben a szövegrészletben nem szerepel, az előbbieket az érzékelésből (sensation), az utóbbiak az eszmélődésből (reflection) származó ideák. Ezekről nagyban különböznek az összetett ideák, melyeket az elme saját maga alkot egyszerű ideák felhasználásával.

3. Wittgenstein

A *Logikai-filozófiai értekezés* végén beszél Wittgenstein a mű korábbi gondolataiból eredő filozófiai következtetéséről, mely szerint a filozófia hagyományos tárgyai olyan metafizikai állítások, melyekhez szerzőjük nem csatolt semmiféle jelentést. Ezek olyan tárgyak, melyekről valójában semmi értelmeset, azaz jelentéssel bírót nem lehet mondani, ezért az egyedül helyes kommunikációs magatartás, ha hallgatunk róluk. Wittgenstein következetesen jár el, amikor a hallgatás követelményét saját filozófiájára is kiterjeszti az elhagyott létra hasonlatában.

C rész (50 pont)

Csak az egyik témát kell kifejtetni; pontot csak egyetlen kifejtett téma alapján lehet kapni.

Várható tartalmak:

- I. Platón *Az állam* megadott szöveghelyén megismerésünk tárgyát vizsgálja. Parmenidész nyomdokán haladva úgy látja, tudásról csak abban az esetben beszélhetünk, ha a megismerő valóban a létezőt ragadta meg. Mást, mint a létezőt nem is lehet megismerni. A nemlétező nem ismerhető meg. Ellenben amikor a létezőt sikerül megragadnunk, valódi tudás birtokába jutunk. Van azonban egy olyan képességünk is, mellyel nem az igazi létezőt, a teljes igazságot ragadjuk
-

meg, és ez a vélemény. Ilyenkor mintegy álmvilágban élünk, látjuk pl. a sok, különféle szép dolgot, de nem ismerjük fel, hogy ezek csak azért szépek, mert megelőzőleg léteznie kell a szépnek, amit az egyes szép dolgok csak mintegy tartalmaznak, benne részesülnek (methexisz). Ezek a szépségből részesülő egyedi dolgok keletkeznek és elmúlnak, mozognak, változásnak alávetettek, félúton vannak a létező és a nemlétező között. Ezért megismerésük nem a tudás képességével, hanem a vélekedés útján valósul meg. A valódi tudást csak a filozófusok, azaz a bölcsességszeretők birtokolják; a vélemények birtokosait ezzel analóg módon, a doxa 'vélemény' szó felhasználásával filodoxusoknak, azaz véleményszeretőknek kellene neveznünk.

- II. A megadott szövegrészlet a kategorikus imperatívusról szól, és Kant művéből, *A gyakorlati ész kritikájából* való. Azok közül a megfontolások közül emel ki néhányat, melyek során Kant eljut a gyakorlati ész alaptörvényének ismert megfogalmazásához. Ehhez az alaptörvényhez a maxima fogalmát felhasználva közelít. Mindenkinek vannak saját, szubjektív cselekvési szabályai – ezeket nevezi Kant a szövegben maximáknak –, melyek cselekedeteit irányítják. Ezek többsége mégsem lehet általános erkölcsi törvény. A maximák valamilyen egyéni késztetést, hajlamot alakítanak követendő szabállyá, ám ha nem alkalmasak rá, hogy mindenki egyszerre kövesse őket, akkor nem lehet belőlük általános gyakorlati elv. Csak ha mindenki egyaránt követheti őket, akkor állíthatjuk róluk, hogy a törvény erejével bírnak. Belátható, hogy az egyes emberre ható késztetések egyike sem lehet ilyen, még a boldogságra törekvés sem, hiszen ekkor az akarat anyagától függ, ki mire fog törekedni. Ezért gyakorlati törvény csak valami olyan szabály lehet, amely nem függ az empirikus anyagtól, tehát pusztán formális meghatározottság, mely az észből ered. Így azután a gyakorlati ész alaptörvénye nem az oksági viszonyok által meghatározott jelenségvilág törvénye, hanem éppenséggel független attól. Ez a függetlenség a szabadság, s a kizárólag a törvényhozó forma meghatározta akaratot nevezzük szabad akaratnak, tekintettel arra, hogy nincs alávetve a jelenségvilág – okságilag meghatározott – természettörvényeinek.
- III. A megadott szövegrészletben Carnap a logikai szintaxis kidolgozásának szükségessége mellett érvel. Bár a természetes nyelvek ún. grammatikai szintaxisának is az a célja, hogy kizárja a jól formált szósorok értelmetlenségét, ezt a célját mégsem éri el. Megenged ugyanis olyan szókapcsolatokat, amelyek a grammatikai szintaxist nem sértik, mégis értelmetlenek. Értelmetlenségük oka az, hogy a szavaknak vannak bizonyos logikai természetű jelentésbeli tulajdonságai, melyek összeférhetetlenségére nézve szükséges volna tiltó szabályokat bevezetni. A carnapi példában a 'Caesar egy prímszám' mondatban a grammatikai szintaxis megengedi, hogy állítmányi funkcióban főnév álljon, más további kikötéseket nem tesz. Ehhez képest láthatjuk, hogy a 'prímszám' csak számok tulajdonsága lehet, személyeké nem. A problémát ki lehetne küszöbölni további szintaktikai szabályok és szófaji alkategóriák kialakításával, melyek a szavak jelentései közötti logikai viszonyokon alapulnának. Ezzel a grammatikai szintaxis kiegészülne a logikai szintaxissal, ami kiküszöbölné a természetes nyelvek grammatikájának meglévő hiányosságait. Egyúttal látszatállítások – köztük filozófiai látszatállítások – megfogalmazásának is elejét lehetne venni, ami a terméketlen filozófiai viták kirobbanásának legfőbb forrását adja.